

2010

**Lektori jelentés Kemény János: A Bajai Liszt Ferenc Kör története
(1926-1949) című munkájáról***

Talán túl nagy szavak egy helytörténeti témájú dolgozathoz, de mégis ide illőnek érzem mintegy elvi összegzésként a munka jelentőségének jellemzésére Hunfalvy Pál gondolatát:

„Történettudás nélkül ki foghatja fel tisztán a jelent

s kinek nincs múltja, hova ülteti a jövőndőt,

mely mélyebb földet kíván, mint a jelennek arasznyira ható képe?”

Természetesen önmagában nem töltheti be ezt a Janus-arcú szerepet egy mégoly terjedelmes és alapos tanulmány sem, de hozzájárulhat a történeti ismereten keresztül közösségi önismeretünk gazdagodásához, és a letűnt múlton való borongás helyett (mellett) segíthet teendőink felismerésében, ideáink, terveink megfogalmazásában, bármennyire megváltozott is a társadalmi, gazdasági és kulturális környezet.

Baja sajátos földrajzi helyzetéből adódóan az 1920-as évek történelmi-politikai megrázkódtatásai következtében jutott kulturális szempontból előnyös, inspiráló helyzetbe. Haszonélvezője lehetett egy össznemzeti szempontból tragikus helyzetnek, s ezt a helyzetet – a dolgozat tanúsága szerint – ki is használta többek között a zenei élet, zenei művelődés területén is. Mint a bibliográfiai apparátusból is kiderül, Kemény János munkája nem az első olyan dolgozat, amely részben vagy egészben a bajai zenei művelődés fontos műhelyével, a Liszt Ferenc Körrel (a továbbiakban LFK) és annak „vállalkozásaival” foglalkozik. Szerény ismereteim szerint viszont az első, amely átfogóan idézi föl a hajdani zenei-kulturális egyesület több mint két évtizedes működését. Az események sorát bemutató „állóképekből” a fejlődést, az időszakos visszaeséseket és a sajnálatos felbomlást is bemutató *többszörös* „folyamatábra” alakul ki előttünk a tanulmány olvasása közben. Erénye a dolgozatnak, hogy nemcsak a LFK primér irataira, a jegyzőkönyvekre támaszkodik, hanem többféle forrás felhasználásával mutatja be témáját. (A hiányzó évek krónikáját talán más forrásokból még jobban lehetne pótolni.) Ugyanakkor az olvasó számára a fent említett *többszörös* „folyamatábra”, vagyis a történet források szerinti ismételt bemutatása megnehezíti a teljes kép összeállítását. Bizonyos adatok (pl. zeneiskolai létszámok, tervezett és megvalósult koncertek) – megegyezően vagy kis különbséggel – sok oldallal később újra felbukkannak. Így az olvasónak kell összeillesztenie a „puzzle” elemeit. E sorok írója is hiányérzettel olvasta a közgyűlési és választmányi

---

* Kiadatlan lektori jelentés.

jegyzőkönyveket ismertető részt: éppen a működés zenei-tartalmi elemei hiányoznak a szervezeti és anyagi kérdésekkel foglalkozó „hivatali” anyagokból. A hangversenyezésre meghívni kívánt művészek neve sovány vigasz ebből a szempontból. Ezt a kívánt kiegészítést csak jóval később a sajtóforrások és a műsorlapok ismertetésénél kapjuk meg.

Mindezeket figyelembe véve *megfontolásra ajánlom a dolgozat átszerkesztését*: az időrendiség előtérbe helyezésével a dokumentumok forrásától függetlenül, a történet elemeinek összeillesztésével egységes folyamatba foglalva valóban *egy történetként* mutassa be tárgyát. Így a különböző források sok esetben a másik hiátusait szinte észrevétlenül töltenék ki. Amennyiben erre mégsem kerülne sor, akkor szükségesnek tartanám legalább a dolgozat forrás-típusok szerinti szerkezetének, ill. a fejezetek tartalmának, a tárgyalás „menetének” előzetes ismertetését a bevezetőben.

A továbbiakban a tanulmány egyes helyeihez teszem meg észrevételeimet.

A mai olvasó számára a történelmi-közigazgatási helyzetnek kicsit bővebb ismertetése hasznos lenne.

A LFK megalakulásának ismertetéséhez az alapszabály főbb pontjainak bemutatása kellene. Jóval később egy s más előkerül, de itt lenne logikus. Van-e arról dokumentum, hogy miért éppen Liszt nevét vették fel, s nem csak valami semleges nevet választottak (pl. Zenebarátok egyesülete)?

A jegyzőkönyv alapján sok esetben a terveket ismerteti a dolgozat. Az ilyen helyekhez kellene a „szembesítés”: a visszaigazolás a terv megvalósulásáról a műsorok, a sajtó-visszhang, alapján! Ugyanez a helyzet a felsorolt nevekkel: hogy egy meghívandó szereplő milyen zeneművészeti ágat művel, az csak a később idézett műsorból, újságcikkből derül ki. Kívánatos lenne – akár megvalósult a meghívás, akár nem – a nevek mellé a vendégművész hangszerét (énekeseknél, ha lehet, hangfaját) is megemlíteni. Mindenképpen oldaná a jegyzőkönyv ismertetés óhatatlanul fennálló monotonitását.

Olykor a korabeli szóhasználat ma már némi magyarázatot igényel. Az idegen szavakra, ill. a zenei szakkifejezésekre vonatkozóan (néha tán köztudottnak vehető kifejezések esetében is) – általában helytállóan, megadja a szerző. (A zenei SH atlasznál azonban jobb forrást is lehetne találni. Pl. Böhm László: Zenei műszótárát.) Olykor azonban magyar kifejezéseknél is helyénvaló lenne. Pl. a 3. oldalon *hangjegyek* adományozását említi. Itt nyilván *kottákról* van szó. Megoldás lehetne: *hangjegyek [kották] adományozása*.

Az 5-6. oldalon említi a dolgozat a megrendelni szándékozott folyóiratokat. Ha nem is olyan részletességgel, mint tette azt a helybéli lapokra vonatkozóan, jegyzetben érdemes lenne

az országos szaklapokat is bemutatni. Különösen, ha azokban helyi (bajai) vonatkozású cikkeket is találni.

Fontosnak tartanám az „ellenérdekelt” vagy olykor együttműködő Filharmóniai Társaság (8. old.), s esetleg a többi hivatkozott egyesület, ill. az utolsó részben említett városban működő egyéb zeneiskolák (!) rövid bemutatását jegyzetben.

Ha kideríthető, legalább a legaktívabb muzsikáló, de nem hivatásos muzsikusi kör tagok foglalkozását érdemes lenne megemlíteni. A társadalmi vonatkozások tükréhez ez is hozzátartozhat. (pl. 25. old.)

Amennyiben a források különböző eltérő írásmóddal adnak meg egy-egy nevet, akkor egységesítve kellene mégis használni, ill. a helyes formára szögletes zárójelben utalni (pl. Vojnics – Vojnits; Szigethy – Szigeti [az utóbbi a helyes a hegedűművész esetében]). Tévesen írt nevek helyreigazítása: pl. 17. old. Engel István – helyesen: Iván! 27. old.: Biatnitzky Tibor – helyesen: Bisztriczky (később előfordul így is!), u.ott, lent: Hankin = Hankiss. – 35. old. és később is: Brams – helyesen: Brahms!

Az egyik legfontosabb hangverseny, a Bartók-est műsora hiányzik. Íme:

1928. április 9. Zongoraest a bajai Nemzeti Szállóban. Műsora régi olasz szerzők mellett Mozart c-moll fantázia, Beethoven Op. 10. F-dúr szonáta, Kodály: Sír felirat, Allegro molto az Op. 3-ból. Chopin: cisz-moll nocturne, Bartók Béla: Medvetánc, 2. burleszk [Kicsit ázottan], Este a székelyeknél, 1. román tánc, 15 magyar parasztdal 6-14. száma.

Forrás: Ifj. Bartók Béla: Apám életének krónikája. Napról napra... 16. Nagy muzsikusi életének krónikája. Budapest: Zeneműkiadó, 1981. p. 261.

Ma (már) nem szokásos események magyarázata is kívánatos: pl. 11. old. zászlószeg beverése. Hasonlóképpen 52. old. a zeneiskolai órabeosztásának és az elemi iskolák órarendjének viszonyát – gondolom a de.–du. osztott tanítási rend tette szabaddá a déltáji órákat.

A zenei szakkifejezések használata általában megfelelő, de 34. old. A cappella – az A/a nem névelő, hanem a szakkifejezés része: az *a cappella* a teljes szakkifejezés és arra utal, hogy „a cappella Sistina” vagyis a Sixtus kápolnában szokásos kíséret (hangszerek) nélküli módon énekel a kórus. Célszerű mindig kurziválni, hogy ne legyen félreértés a határozott névelőnek vélt „szóval”. – 35. old., lent: Rurajtia – helyesen Ruralia. – 37. old. alulról 4. sor: Muselle – helyesen Musette (mint a következő sorban)

A dúr hangnemek alaphangját nagybetűvel szokás írni nálunk, a mollt kicsivel – pl. D-dúr, c-moll. A forrásokban használt alaktól függetlenül így kellene egységesíteni.

39. old. Más helyekből kiderül, hogy Machula Tibor nem a gordon (= nagybőgő), hanem a gordonka (= cselló) művésze volt, s nyilván ezt a hangszeret kívánta népszerűsíteni.

40. old. Händel d-moll koncert. Beírnám a helyes műfaj-megjelölést: [Concerto grosso]

41. old. Giguo – helyesen: Gigue (angol; olaszosan: Giga)

36. old. a műsorban szerepel Herczeg Ferenc Prológja – magyarázata a 80. jegyzetben – bocsánat a kifejezésért, de – butaság: 1. nyilvánvaló, hogy az írónak prózai (verses?) „előbeszédét”, Magyar ének című prológját olvasta fel, mondta el a szereplő. 2. A szonátaforma expozícióját prológnaként nem tudom, milyen zenei formában emlegeti. A hazai szaknyelvben biztosan nem használatos. A jegyzet tehát mindkét ok miatt törlendő!

Az itt felsorakoztatott és további megjegyzéseim a kéziratban ceruzás lapszéli jegyzetekként olvashatók (így áttételesen a különböző források egybefoglalására való utalás az első részben a műsorok hiányának jelzésével). Még egy észrevételt azonban tennem kell. A szerző a jegyzőkönyvi, ill. sajtóból vett idézeteket többségében feloldva, szabadon, de az eredeti, az adott korban szokásos stílust megőrizve használja. Némely esetben az az érzésem, hogy akár idézőjeles is lehetne a hivatkozott szöveg, vagy legalább egy-egy karakteres kifejezése, ha a mai stílustól idegen. Más helyeken pedig kívánatos lenne egy-egy szó cseréje, pl. az időviszonyok miatt. Pl. mából visszatekintve a jegyzőkönyvben említett múlt évet (21. old.) helyesebb előző évként, a jövő évet (9. old.) pedig a következő évként értelmezni.

Összefoglalva: Kemény János dolgozata a bajai Liszt Ferenc Kör korszakos jelentőségű tevékenységét elsődleges korabeli dokumentumok, ill. a zeneiskola történetét bemutató, már feldolgozott dokumentumok alapján tárgyalja. A maximális tárgyyszerűsége törekedve tartózkodik a részletező értékeléstől, de mégis kellően érzékelteti a LFK kulturális jelentőségét, zenekultúra teremtő társadalmi törekvéseit.

A zenei szakmai és egyéb hibák, elírások, stb. javítása után kiadásra javasolom. Hangsúlyozni kívánom azonban, hogy a bevezetőben említett átszerkesztés mind a megrajzolni kívánt kép, mind pedig az olvasók szempontjából kívánatos lenne. Ezzel a dolgozat mintegy magasabb kategóriába lépne.

Kecskemét, 2010. március 2.

Dr. Ittész Mihály

a LFZE Kodály Intézet (ny.) tanára,

a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság tagja